

CULTURA CREȘTINĂ

APARE, CU EȘCEPTIA LUNILOR IULIE ȘI
AUGUST, LA 10 ȘI 25 n. A FIECĂREI LUNI.

Abonamente:

Pe un an: cor. 10.
Pe 1/2 an: cor. 5.
In străin.: cor. 12.
Numărul 50 bani.

REDACȚIA:

Dr. Ioan Sâmpăleanu, Ștefan
Roșianu, Dr. Alexandru Ni-
colescu, Dr. Alexandru Rusu și
Dr. Ioan Coltor.

Redacția și Admi-
nistrația:

»Cultura Creștină«.
Balázsfalva.

Este credința „minciună convențională”?

Împotriva credinței se poartă războiul de exterminare. Ea și-a avut, ce-i drept, în toate timpurile dușmanii ei, dar mai demult a fost dușmănită numai în numele minciunii și-a mișeliei, pe când astăzi se poartă războiul împotriva săi în numele „adevărului” și a „cinstei”. Oameni de „știință”, cari nu-ș știu da seamă, că adevăr și cinste adevărată nu poate fi decât în împărăția lui Dumnezeu, degradează chiar și științele în serviciul scopului pervers de a șterge credința din sufletele oamenilor. Naturaliști, astronomi și filozofi își dau mâna spre scopul acesta, declarând credința de „minciună convențională”.

Firește, pentru atingerea acestui scop, oamenii aceștia au trebuit să-și formeze un întreg sistem. Și și-l-au format. Înainte de toate s'au apucat, să lămurească originea credinței, asupra căreia nu se pot însă uni. Unii zic, că teama de puterile extraordinare din univers (tunet, fulger, soare, stele, foc ș. a.), iar alții, că prostia unora și dorul de exploatare al altora ar fi originea credinței. Câți sunt, atâtea păreri și explicații au. Într'un lucru se unesc însă cu toții, și anume în aceea, că credința o declară — sub scutul științei „luminate” și „nepreocupate” — de una dintre „minciunile convenționale”. Așa că se adevăresc cuvintele lui Tertulian: „Măcarcă ei nu se unesc în părerile lor, întru aceea totuș se unesc, că se îndoiesc despre singurul adevăr”.

În fața luptei acestor dușmani ai credinței, noi credincioșii nu putem rămâne nepăsători, și nu ne putem mângăia cu aceea, că adevărul nostru are să biruiască și fără să luptăm.

O inarmare ni-se impune și nouă. Dar ea s'a făcut deja, și mai mult: suntem deja în toiul luptei. Trupele noastre românești nu-s însă destul de exercitate, și de aceea am crezut, că va fi folositor să încercăm în cele de mai la vale o mică deprindere de arme.

*

Înainte de toate fixăm deoparte, că materia în sine este inertă, adică nu-și schimbă starea de repaus fără influința vre-unei puteri externe, și că ea nu se cugetă. O moleculă de sânge nu știe dacă bate în vinele unui geniu de talia lui Edison, Marconi sau Shakespeare, ori într'a unui om mediocru; molecula de hidrogen nu pricepe dacă se înalță în laboratorul vre-unui chemist, sau e înghițită de vre-un pește în întunecul adânc al mării. Materia nu se mișcă de sine și nu cugetă. De altă parte apoi fixăm, că în credința tuturor popoarelor din lume este supranatural. Toți cercetătorii sunt de acord, că nu există popor barbar, care să n'aibă idee despre o altă viață și despre o ființă mai înaltă. Nu numai creștinii și iudeii, ci fetișii din Congo, tot așa ca și cei din America și Australia, brahmanii, buddhiștii, mohamedanii, toți cred în supranatural. Așa încât vorba etnologului Zimmermann: „Se găsesc credințe în viața viitoare și în puteri înalte protectoare chiar și la popoare barbare, la cari nu sunt nici măcar urme despre învățatură religioasă definitivă“, este curatul adevăr.

Supranaturalul nu poate fi dar o inventare a minții materiale, — fiecă moleculă ei, fiecă eterul se mișcă —, căci materia nu poate inventa ceea ce trece peste puterile sale, lucruri cari nu se pot vedeă, pipăi, ba ades nici chiar închipui. Materialismul care crede așa ceva, e absurditate, cum spune și astronomul Flamarion: „Nici un om care cunoaște progresele științelor pozitive, n'ar putea să se pretindă azi materialist“. Supranaturalul din credință nu poate fi deci invenție omenească, ci trebuie să fie descoperit de aceea ființă superioară, căruia îi zicem Dumnezeu.

Sunt o mulțime de lucruri, pe cari nu le putem ști din experiență, de acelea cari trec peste puterile minții. Înțelegerea îngerilor întrece mai mult pe cea omenească, decât înțelegerea celui mai genial filozof pe a celui mai idiot om, iar înțelegerea lui Dumnezeu întrece nemărginit și pe aceea a îngerilor. Ce știe Dumnezeu, nu pot ști deci îngerii, și ce știu îngerii nu pot ajunge să cunoască oamenii pe cale naturală, ci numai

dacă li-se descopere. Descoperirea nu se împotrivesc însușirilor lui Dumnezeu, ci chiar dimpotrivă Dumnezeu știe toate și fiindcă scopul principal al creerii a fost mărirea lui Dumnezeu iar omul neputând ajunge cu dela sine putere la cunoștința adevărului supranatural, nu l-ar fi mărit și laudat pe Dumnezeu într-un adevăr, ci prin greșeli grave, — fiind Dumnezeu sfânt și drept, a fost convenient să arete oamenilor credința adevărată, prin care să-l mărească. Nu trebuie să se uite apoi, că omul își dă seamă despre aceea, că de unde știe singuraticile adevăruri; știe, dacă cutare adevăr sau lucru l-a aflat singur, ori că l-a citit, sau l-a auzit dela alții. Acest lucru are deplină valoare și privitor la adevărurile de credință. Și apoi e dovedit faptul, că neamul omenesc întreg are convingerea, că elementele adevărurilor religioase le are dela Dumnezeu. Oricât de sălbatic să fie un popor, ține cu tărie că cunoștințele religioase le-a căpătat dela Dumnezeu. O dovadă sigură, că elementele credinței sunt descoperite.

Multă lumină se aruncă asupra originii credinței și pe urma împrejurării, că descoperirea a fost necesară, odatăce Dumnezeu a vrut să-l mărim prin credința adevărată. Din cauza intelectului său nestatornic, fluctuant, dornic de nou, — cea mai mare parte a omenirii are principii false, îndepărtate de adevăr, și spălăcite cu privire la tot ce e nobil, bun și frumos. Cu astfel de principii nu ne-am fi putut ridica la înălțimea morală și la curățania adevărului ce se cere la îndestulirea statornică și adevărată depe pământ, și la o viață viitoare, în care cred toate popoarele din lume. Unde rămâne atunci împlinirea dorinței atât de ferbinți, care e: găsirea adevărului după care se sbate lumea toată, învățații cari își petrec viața în laboratoare sau în observatoare, că și sătenii simpli, cari ascultă cu sete cuvintele rostite — de apostolii bisericuțelor noastre de lemn. Dar e slabă și voința omenească. Cunoaștem binele, îl aprobăm, ne punem în gând cu tărie, că-l vom face, îl vom urmări totdeauna. Când însă vine ispita sau forța împrejurărilor, lucrăm împotriva simțului și a convingerii noastre bune, împotriva datorinței noastre: săvârșim răul. Dacă dară Dumnezeu a binevoit să ne lase să întrezărim scopuri sublime și supranaturale, iar omul cu puterile sale proprii nu este în stare să le ajungă, a fost de lipsă ca însuși Dumnezeu să ne descopere adevărul.

Ne-o dovedește aceasta și istoria. Popoarele lăsate de sine au ajuns la credințe absurde și ridicole. Științele și în vechime au făcut progres frumos; mințile omenești de pe atunci încă au produs lucruri, în fața cărora stăm uimiți, când însă a fost vorbă de credință, de supranatural, și cei mai mari genii au ajuns la rătăcirii naive. Platon, Aristotel, Cicero și alți mulți aveau păreri obscure și curioase despre supranatural. Ba chiar și filozofii mai noi (Hume, Spinoza, Schopenhauer), cari au dat la o parte descoperirea dumnezeiască, au căzut în greșeli foarte regretabile, reînoid greșelile absurde ale celor vechi.

Descoperirea dumnezească nu scurtează câtuș de puțin drepturile minții și nu o deosește, pentru că cele mai multe din învățăturile ei nu cad în sfera experiențelor, ori a lucrurilor cari se pot cunoaște ușor. De altcum ascultarea de autoritate, nu e o înjosire a minții; ea e rațională și atunci, când e vorbă de lucruri sensibile, cu atât mai vârtos este deci rațională în chestii supranaturale, mai ales, când autoritatea descoperitoare e însuș adevărul dumnezeesc.

Frica ori neștiința nu poate fi originea credinței. Ființa cea mai înaltă în toate credințele este ființa bună ajutătoare, și deci personificările manifestărilor groaznice ale naturii nu puteau naște singure credința. Soarele, luna pot trezi în suflete dragoste, cinste, nu însă credințe în supranatural, cum vedem că le are fiecare popor. Credința umblă cu obligaminte față de oameni, cari adese sunt grele și neplăcute firii omenești. De aceea oamenii n'ar fi primit învățăturile credinței ca venite dela Dumnezeu, dacă nu s'ar fi convins ei înșiși despre adevărătatea descoperirii, că adevărat Dumnezeu a grăit către ei.

Pe urmă „progresul“ credinței încă nu e dovadă pe lângă aceea, că ea ar fi un ce convențional, născut din înțelegerea împrumutată între oameni. Ce-i drept, Dumnezeu s'a acomodat gradului de pricepere și de cultură a oamenilor — lăsând ca descoperirile sale să se tot îmbogățească, până la moartea celui din urmă dintre apostolii lui Hristos —, dar asta nu înseamnă că în timpurile mai nouă ar fi încetat adevărul celor descoperite mai înainte. Ele s'au înmulțit deci până la un anumit timp, au rămas însă toate întregi și neschimbate.

Adevărurile religioase sunt deci descoperite de Dumnezeu, iar nu productul minții omenești, nici a vre-unei convențiuni între oameni. Supranaturalul nu-i un product al minții, ci Dumnezeu a aprins în sufletele oamenilor făclia aceea vie, a cărei lumină s'a micșorat din vreme în vreme în întunerecul veacurilor, dar nu s'a stins niciodată. Ea arde, luminează, călăuzește și azi, când este adusă la perfecțiune din partea lui Isus Hristos — sufletele, spre mărirea lui Dumnezeu și mântuirea sufletelor. Acesta e adevărul, care înzădar cearcă să-l răstoarne — sub masca științei — minciuna și răutatea omenească. El va trăi în veci, căci Dumnezeu l-a sădit în sufletul nostru, în convingerea noastră nestrămutată.

Respingem deci cu tărie afirmația, că credința ar fi o „minciună convențională“.

GHEORGHE M. PTEANCU.

Biblia de Blaj.

(I)

Din epoca de mărire a bisericii și a școlilor din Blaj ne-a rămas o lucrare monumentală, care, ca și toate celelalte lucruri bune făcute în acest orașel, pe cât de mic, pe atât de însemnat în istoria neamului românesc, (un fel de Betlehem în istoria poporului nostru), purtând în frunte numele slujitorilor bisericii unite, nu este apreciată după vrednicie, ori e nebagată în seamă cu totul. Blajului i-a lipsit în totdeauna reclama, și astfel a rămas necunoscut, în special în principatele române. Aceasta nu e lucru drept, doar Blajul în afară de cei trei luceferi, cu cari de altfel e mândru și el, a mai produs și alte lucruri scumpe pentru întreg neamul. Așa e de pildă „Biblia adecă dumnezeiasca scriptură a legii vechi și a celei nouă“ tipărită la 1795 „cu toată cheltuiala typografiei seminariumului“. Nu mâncărimea de a avea și Blajul o Scriptură proprie a fost motivul pentru scoaterea acestei costisitoare cărți, ci alte motive cari fac din autorii Bibliei dela 1795 niște oameni foarte prețioși pentru neamul lor. În înștiințarea cătră cetitor ne spune Samuil Clain: „Scriptura sfântă... românește tălmăcită, la anul 1688 în București sau fost tipărit, dar cu foarte întunecată și încurcată așezare și întocmire a graiului românesc, și mult osebit de vorba cé de acum obicinuită și mai ales de graiul și stilul cel din cărțile besericești, care în toate besericile româ-

nești să cetesc, și pentru acéia pretutindené tuturor și de toți aste cunoscut și înțeles; cât acé tălmăcire aceii Biblii mai pre multe locuri neplăcută urechilor auzitorilor iaste și foarte anevoe de înțeles, ba pre altele locuri tocma fără de înțeles iaste, care lucru cu mare pagubă sufletească era némului și Beséricii Românilor. Afară de aciasta acéle vechi Biblii atâta sau înpușinat, cât foarte rar, să nu zic bun credincios creștin, ci preot iaste la carele să află, și nici cu foarte mare preț făr de mare trapăd și ostenelă nu să află¹⁾. Nu mai erau deci exemple din Biblia dela București, decât foarte puține și cu greu de găsit. Dar și afară de aceasta, Biblia de București nu a fost așa de bine lucrată, nici ca operă teologică, nici ca scris românesc. Așa cum erau Românii de mai înainte de credincioși, nu puteau să se lipsească de o carte atât de prețioasă, și de aceea au pus umărul toți învățații din Blaj, și ne-au dat aceasta lucrare monumentală.

Traducerea aceasta a Sfintei Scripturi e cunoscută sub numele de Biblia lui Clain, dar s'ar putea afirma, că ea e rezultatul unei munci îndelungate a tuturor cărturarilor din mica noastră Romă. Deja fericitul Petru Pavel Aaron s'a pus pe lucru, dar, cum ne spune așa de frumos Clain, Tatăl cel ceresc a binevoit a-l chema la odihna veșnică, pe când lucrarea lui nu era gata. Atunci vlădica Bob „cu multă a sa luare aminte și osteneală și singur bine socotindu-o, și și cu bărbați învățați, cu amăruntul, și cum se zice, din fir în păr cercându-o și cernându-o, și cu cé elinască a celor șapte zeci de dascali și cu cé veche românescă alăturându-o, unde au trebuit, o au îndreptat, ca întru toate să fie asemené și întocma izvodului elinesc a celor șapte zeci de dascăli²⁾. Deci a lucrat la aceasta Biblie Petru Pavel Aaron, om cu o înaltă cultură teologică adusă dela Roma, și om anume croit pentru traducerea acestei cărți sfinte, doar Aaron a fost poate cel mai cucernic dintre toți episcopii români. Bob, cel așa de mult înjurat de toată lumea, care în toată vieța lui s'a ocupat cu literatura teologică, a lucrat mult de tot, și cu inimă, nu numai ca să-și plătească urechea. Guvernul îi cere odată ceva răspuns, și Bob scrie guvernului, nu am timp acum, căci sunt ocupat cu revii-

1) Vezi Bibliografia rom. veche Tom. II. p. 380.

2) Prefața Bibliiei în Bibliografia rom. veche, Tom. II. p. 381.

zuirea Bibliei¹⁾. Au muncit apoi cei mai învățați teologi și profesori din Blaj, între cari partea leului o are smeritul între ieromonahi Samuil Clain, care a trebuit să facă și stilul uniform, și să lucreze mult la Testamentul Vechiu.

Cei ce au cetit articolul scris în numărul 20 din anul al treilea al acestei publicațiuni despre Biblia tipărită la București cu cheltuiala Domnului muntean, s'au convins, că lucrarea nu e în proporție cu enorma sumă de bani, ce a putut costă tipografia, scriitorii și lucrătorii. Cei dela Blaj au o cultură teologică mult superioară celei ce pot să o aibă traducătorii Bibliei de București, doar Blăjenii și-au fost făcut studiile pe la cele mai alese școli, de cari nu se găsesc în Orient, isvorul, din care s'au adăpat cei dela București. Cei dela Blaj cunosc textul Paliei, pe cel al Testamentului Nou dela Bălgărad, Biblia de București, apoi textul evreesc, cel grecesc, cel latinesc, pe cari le întrebuițează adeseori, și uneori vorbesc și de textul arăbesc, persan, cum e în nota 2. dela Cartea Leviților cap 19, versetul 20. Adeseori întâlnești în note puse față în față mai multe texte, în traducerea românească, ori chiar în limba lor originală, ca să poți vedeà, pe de o parte care este adevăratul înțeles al locului, iar pe de alta să te convingi însuți, că așa trebuià îndreptat locul din traducerea veche. Pe lângă aceea, că are la fiecare cap cuprinsul pe scurt, pus în frunte, are locurile paralele, apoi notele explicative, cari sunt un foarte profund studiu teologic, având de bază — fără nici o îndoială — vre-o traducere latină, în care sfinții Părinți își au locul lor de frunte. Aproape pe fiecare pagină întâlnești note, cari fac să înțelegi pe deplin anumite locuri foarte greu de cuprins, ori se arată vre-un text care a fost lăsat afară în cea veche, ori schimbă un singur cuvânt, care nu era bine în cea veche²⁾. Ca lu-

¹⁾ Vezi I. M. Moldovan, Documente pentru biografia lui S. Clain, în Arhivul lui Cipariu, p. 676.

²⁾ Explicare de text greu: »ci nu au ascultat pre Moisi pentru înpuținare sufletului și pentru lucrurile cele gréle«, Ieșire 6, 9, are în notă traducerea textului jidovesc, care te lămurește pe deplin. Cea veche spunea la I Paralipomenon 6, 15: »că a mutat Domnul pre Iuda prin mâna lui Babilonul«, care în cea nouă e spus exact: »prin mâna lui Nabucodonosor«. În aceeaș carte la cap 6, v, 78 spune Biblia de București, că Ierihonul e despre răsăritul Iordanului, ceea ce nu e adevărat, căci e despre apus, cum e în cea de Blaj. Un lucru de tot bune e, că explică ebraismele, de cari se ține textul cât se poate mai orbește. Așă e îndată la începutul Genesei »zi una ar trebui să zicem zioa întâe«.

crare științifică, Biblia de Blaj e cât se poate mai bună. E și firesc lucru acesta, căci dacă face cineva o muncă așa de grea, nu umblă să schimbe fără nici un rost, ci îndreptează, schimbă numai unde trebuie, ca să poată avea un text cât se poate mai bun.

Biblia de Blaj e cea mai bună Biblie românească. Până acum aveam Palia, care e foarte bună, dar are și ea destule scăderi, mai cu seamă în ce privește limba, în care păcătuiește și Testamentul Nou dela Bălgrad. Mulți spun, că Biblia lui Șerban Cantacuzino ar fi cea mai bună Scriptură românească, dar aceasta e cu mult mai slabă decât Biblia de Blaj, atât ca scriere teologică, cât și ca lucrare de limbă românească. Punând față în față texte din amândouă, ne vom putea convinge ușor despre acest lucru, și vom putea să complectăm cele spuse în articolul trecut despre Biblia lui Cantacuzino¹⁾. Aici am văzut, cât e de slab lucrată această carte dela București în cele dintâiu două cărți ale lui Moisi, în cari cea de Blaj urmează textul bun al Paliei. De aceea nu se mai aduc texte din cele două cărți dela început ale Pentateuhului, ci numai din altele următoare.

1688

Numeri

1795

3, 15. Pentrucă al meu e tot cel dentâiu născut, întru care zi am lovit pre tot cel dentâiu născut în pământul eghiptului, am sfințit mie, tot cel dentâiu născut în israil, den om până în dobitoc ai miei vor fi.

20, 2. 3. și nu era apă la adunare, și se adunară preste moysi și aaron. și suduia poporul pre moysi zicând, măcar să fim perit în perire fraților noștri înainté domnului.

Pentrucă al meu iaste tot cel întâiu născut, în zioa, în caré am bătut pe tot cel întâiu născut în pământul Eghiptului, am sfințit mie pre tot cel întâiu născut în Israil: dela om până la dobitoc, ai miei vor fi.

și nu avé apă adunarea, și sau strins asupra lui Moysi și alui Aaron. și blăstăma norodul pre Moysi, zicând: o că dém fi perit când au perit frații noștri înainté Dmnu-lui.

Ori cine vede, că Biblia blăjană e cu mult mai la înțeles și mai românească decât cea bucureșteană, limba îi curge cu

¹⁾ Vezi Cultura Creștină Nr. 20. anul III. p. 620 și urm.

mult mai ușor și mai natural, pre când în cealaltă într'una te lovești de construcții, cari jicnesc urechea.

1688

III Împăraților 8, 16 urm.

1795.

Den care zi am scos pre norodul meu israil den eghipt nu am ales în cetate într' o semenție a lui israil, ca să zidească casa ca să fie numele meu acolo... și fû preste inima lui dvd tătâne-mieu, să zidescă casă numelui dmnului dmnezăului... și zise domnul cătră dvd tatul meu, pentru căci au venit pre inima ta ca să zidești casă numelui meu bine ai făcut, căci sau făcut pre inima ta... și am zidit casa... și am pus acolo loc sieriiului în care iaste fâgăduința dmnului cu părinții noștri.

Din ziua în care am scos pre norodul meu Israil din Egipt nu am ales cetate nici într'un nēm de alui Israil, ca să zidescă casă, în care să fie numele meu acolo... Și au fost în inimă lui David tătâne meu să zidescă casă numelui Dmnului Dumnezeu-lui. . Și au zis Dmnul cătră David tatăl meu, pentru că ai socotit într' inima ta, ca să zidești casă numelui meu, bine ai făcut, că ai socotit cu inima ta aciasta... și am zidit casă... Și am așezat acolo loc sieriiului, în carele iaste legătura Dmnului, care o au făcut Dmnul cu părinții noștri.

Nu e *preste* inima ta, când vrei să faci ceva, ci tocmai ai în inimă. În sieriu nu e *fâgăduința* Domnului, ci *legătura* (*šuahtizit*), pe care o a făcut-o Dumnezeu cu Jidovii, cartea legii. Nu are nici un înțeles: „fâgăduința dmnului *cu* părinții noștri”. Nu e vorba de fâgăduință, ci de contractul, ce l-a făcut Dumnezeu cu poporul jidovesc, că de vor fi cum se cade, au să fie poporul lui cel ales. Biblia de București face un acord rău, pune sieriu de genul *femenin*, căci în grecește e *š' zepor'e*. — Să vedem ceva și din psalmi.

1688

5, 4. diminéța davorivoiu ție
17, 1. îndrăgitevoiu dmne
18, 2. zioa zilii va izbăcni cuvânt, și noapté noptii povestéște minte

1795

diminéța voiu sta înainté ta
iubitevoiu Dmne
zioa zilii spune cuvânt, și
nopté noptii vestéște știință

37, 7. că vintrele méle sau
înplut de ocări
50, 2. stinge fără de légé mé
50, 18. jârtvă lui dmnzău, duh
zdrobit, inimă înfrântă și
smerită dmnzău nu o defăima
50, 19. înbunéză dmne, cu bună
voiré ta sionul

că șelele méle sau umplut
de ocări
șterge fără de légé mé
jertva lui Dmnezeu duh umi-
lit, inima înfrântă și smerită
Dmnezeu nu o va urgisi
fă bine Dmne întru bună, voiré
ta Sionului.

Cărțile așa numite didactice ale Testamentului Vechiu au
trebuit să dea celor dela Blaj foarte mult lucru, căci materialul
acestora e cu mult mai greu de înțeles decât cel istoric. Luăm
și din aceste ceva specimene.

1688

Pilde

1795

3, 1. fiule ale méle legiuri nu
uita, și graiurile méle cruce
a ta inimă
3, 3. milele și credințele nu
te lipsesc, și le atinge pre
iale preste grumazi, scriele
pre iale pre léspedé ini-
mii tale
3, 21. fiule să nu pré curi, și
cruță al mieu sfat și so-
cotelă

fiule nu uita legile méle, și
cuvintele să le păzască
inima ta
milostenia și credința să nu-ți
lipsească, și le înfășură pre
iale înprejurul grumazilor
tăi, și le scrie pre lespezile
inimii tale
fiule să nu treci, ci păzește
sfatul mieu și gândul

Eclisiastul

1, 2. deșărtare deșărtărilor
toate deșărtare
1, 9. nu iaste tot proaspăt sub
soare
7, 17, nu te face drept pre
multe, nici te înțelepți de
prisosit, ca nu cândai te
vei spăria
7, 18. și nu păgâni spre mult
și nu te face năsilnic ca nu
cândai vei muri, întru ne-
vrémé ta.

deșertăciuné deșertăciunilor,
toate sunt deșertăciune
nimica nu iaste nou sub
soare
nu fii drept pré mult, nici în-
țelept de prisosit, ca nu
cumva săți eși din fire
și nu fii mult fără de lége,
și nu fii aspru, ca să nu
mori nu în vrémé ta.

7, 19. bine e a te ține întru
acésta, și încă de acésta să
nu pângărești mâna ta căci
temătorilor de dmnzău eși-
vor toate bine

bine iaste a să ține pre sine
întru aciasta (notă: întru
dreptate), iară cu aciasta
(notă: fără de légé) să nu
pângărești inima ta, că ce-
lor ce să tem de Dumnezeu
vor eși toate

Fată cu textul uneori cât se poate mai întunecat al Bi-
blii bucureștene, avem în Biblia de Blaj un text limpede, și
când acesta nu e de ajuns limpezit, din pricina, că talmăcitorii
Blăjeni nu au voit să adaugă dela sine nici un cuvîntel, atunci
vine nota, care te lămurește pe deplin. Traducerea blăjană
putea să nu fie așa de servilă la viersul 18. din cap 7, „nu în
vrémé ta“, care nu e de loc românește, de asemenea putea să
adaugă un „bine“ la sfârșitul versului următor, căci de ieșit
toate iese, nu numai la cel drept ci și la cel păcătos, numai
cât pot să iese și prost. *Ἐξέρχουαι* nu e destul de bine redat cu
„a ieși“.

Înțelepciunea lui Sirah e destul de bine tradusă în tradu-
cerea dela 1688, totuș găsim în această carte mai multe locuri,
cari sunt cu mult mai limpede și mai exact redade în Scrip-
tura dela 1795.

1688

1795

9, 3. nu te timpina cu muiaré
talaniță

nu te întimpina cu muiaré
curvă

9, 18. cunoaște că în mijlocul
lațurilor treci, și pre poli-
marele cetăților umbli

să știi, că prin mijlocul la-
țurilor treci, și pre arpile
cetății umbli.

Destul de confus sunt redade în Biblia lui Șerban Canta-
cuzino prorociile, pe când în cea dela Blaj sunt cu mult mai
bine. Ne putem convinge din câteva exemple.

1688

Isaia

1795

7, 10. cére ție semn dela dmnul
dmnezeul tău, întru adân-
care au întru innălțime

cére ție semn dela Dmnul
Dmnezeul tău întru adânc,
au întru innălțime.

7, 12. ascultați dară casa
lui david, au mică iaste

ascultați dară casa lui David,
au doară puțin iaste voao

voao nevoință a da oame-
nilor? și cum dmnului dați
nevoință?

7, 13. pentru acéia dava dmnul
el voao semn: iată fecioară
în pântece va lua, și va na-
ște fiu și vei chema nu-
mele lui emmanuil.

7, 14. unt și miare va mânca,
și mai nainte decât a cu-
noaște el au a alége rélele
și va alége binele.

7, 15. căci mainte de a cu-
noaște copilul binele sau
răul, nu ascultă răului, ca
să alégă binele.

a da împotrivire oamenilor?
și căci Dmnlui dați împo-
trivire?

pentru aciasta însuș Dmnlul
va da voao semn: iată fe-
cioara în pântece va lua,
și va naște fiu, și se va
chema numele lui Emanuil.

unt, și miare va mânca, mai
înnainte de ce va ști a osibi
célé réle, va alége binele.

că mai înnainte de ce va cu-
noaște pruncul binele, sau
răul, lepădava răul, ca să
alégă binele.

Traducerea blăjană are o limbă cu mult mai românească, și e lipsită cu totul de forme barbare, cum e „ascultă răului“, de cuvinte răsturnate ca „nevoință“. Cea dela București nu redă bine textul grecesc, care ca și cel evreesc vorbește de o anumită fecioară, deci trebuie să pună cuvântul cu articol. Nu casa lui David are să-i dea numele lui Emmauil, ci aceia, căroră li-se cade acest drept, mama lui și cel ce îl va îngriji.

Ieremia

1, 5. mai înainte de a te fră-
mânta în pântece te știu pre
tine, și mai nainte de a eși
tu den sgău tém sfințit

2, 9. pentru acéia încă mă
voiu judeca cătră voi, zice
dmnul, și cătră fiii fiilor
voștri mă voiu judeca

2, 11. de vor premeni limbile
dmnăzii lor, și acésté nus
dmnăzii, iara norodul mieu
premeni măriré lui, dentru
care nu să vor folosi.

mai înnainte de a te plămădi
tu în pântece te știu, și mai
înnainte de ce ai ieșit tu
din sgău tém sfințit.

pentru aciasta încă mă voiu
judeca cu voi, zice Dmnlul,
și cu fiii fiilor voștri mă
voiu judeca.

de șeu schimbat păgânii dum-
nezeii săi, și aceia nu sunt
Dmnezei, iară norodul mieu
au schimbat măriré sa intru
acea, dela carii nu să vor
folosi.

Omul se plămădește în pânțele și nu se frământă ca pâinea. Dacă ai ceva pricină, și nu poți să te împaci, te judeci cu omul buclucaș. Limbile și-au premenit, adevă și-au schimbat, e în trecut, căci vrea să zică prorocul: Păgânii văzând, — că nu au destul ajutor dela zeii lor, au mai luat și zei străini, numai ca să le fie într'ajutor, deși zeii cei noi nu puteau să le facă cu nimic mai mult decât cei vechi, doar aceia nu erau Dumnezeu; dar voi poporul meu cel ales, voi mă știți pe mine Dumnezeu adevărat și atotputernic, care v'am ajutat de atâtea ori, și voi totuș v'ați lăpădat de mine, și v'ați ales și voi idoli, dela cari înzădar vă așteptați la ceva, căci nu sunt în stare să vă facă nici un bine.

Dr. IOAN BĂLAN.

„Ein neues griechisch-katholisches Bistum in Ungarn u. die ungarländischen Rumänen, von Eugen v. Szabó.“

— Reflexii. —

(II)

Dar, va răspunde dl Eugen v. Szabó, chestia continuității Românilor în Ardeal, n'are a face cu dieceza de Hajdudorogh. Fapt e, că în sânul acestei dieceze, majoritatea absolută a credincioșilor, luați din diecezele române, 63,595, sunt Maghiari. Românii sunt în minoritate disparentă, numărând numai 18,948 suflete, dintre cari de abia sunt 5775, cari nu știu vorbi ungurește. Tânguirea Românilor, că și restul credincioșilor, cari și-au uitat limba și vorbesc numai ungurește, ar fi Români e nebazată și nici Românii nu-i prea dau crezare, 'adauge dsa¹⁾). Să vedem, dacă sunt bazate sau ba aceste afirmații ale corifeului greco-catolicilor maghiari. Dovezile le voiu scoate mai vârtos din autori maghiari și încă din cei mai șoviniști, ca argumentul nostru să fie ad hominem.

Primul autor de care mă folosesc în desfășurarea argumentelor mele, este Balogh Pál, care la 1902 a scos de sub tipar cu spesele ministerului de culte opul „A népfajok Magyarországon“. Această carte e prețioasă pentru că arată nu numai starea prezentă a populației din fiecare comună după rasă sau neam, pe baza conscripției din 1890, ci totodată arată și starea de dinainte cu o jumătate de veac, utilizând cât privește Ungaria propriu zisă, geografia lui Fényes Elek, iar cât

¹⁾ Vezi p. 111 din „Ungarische Rundschau“, nr. citat.

privește Ardealul lexiconul geografic alui Ignațiu Lenk, colonel în armata austro-ungară. Autoritatea lor necontestată o recunoaște dl Balogh fără multă vorbă¹⁾. Încep cu Săcuimea. Pe valea Trotușului dl Balogh constată, că în Ghimeșfăget e majoritate românească, iar în Ghimeș-Lunca de sus (Csik-Gyimes F. Lok) între 1 și 10% Români, iar prin anii 1840, când s'a terminat lucrarea lui *Lenk*, în toate *trei* parohiile de acum din Ghimeș: Ghimeșfăget, Ghimeș-Lunca de sus, Ghimeș-Lunca de mijloc erau exclusiv numai Români, emigrați din Moldova²⁾.

Pe valea Murășului constată între 10 și 20% Români în Gyergyótekerőpatak, între 1 și 10% în Gyergyóujfalu și majoritate covârșitoare de Români în Gyergyóvasláb, fiind Ungurii numai între 1 și 10%. Dar spune, că înainte cu o jumătate de veac eră populație maghiară-română în Gyergyóalfalu și maghiară-armeană-română și în Gyergyószentmiklós³⁾.

Pe valea Oltului, a Szépvizului, Fiságului și Kászonului află între 1 și 10% Români în Csikjenőfalva, 10 și 20% Români în Csikborzsova, și tot atâta în Csikdélne. Prin anii 1830—40 însă eră populație maghiaro-română în Csik-Szt.-Domokos, Csik-Szt.-Simon, Csik-Szt.-Márton, Csik-Kozmás, Csik-Szépviz, Csik-Szt.-Miklós, Csik-Szt.-György, Csik-Bánkfalva, Kászon-Altiz, Kászon-Feltiz, Kászon-Impér și Kászon-Jakabfalu⁴⁾.

Tot despre satele de pe aceste văi mai observă dl Balogh următoarele: „Înainte cu o jumătate de secol aci în 12 localități s'a ivit o minoritate considerabilă românească, dar de atunci au dispărut. Numai în două alte localități și în minoritățile credincioșilor gr.-cat. a unor sate săcuiești a rămas ceva urmă despre ei. Cei mai mulți profesează „legea valahă“ în următoarele comune *curat ungrești*: *Csik-Szt.-Tamás*, *Csik-Csicsó*, *Csik-Csomortány* (10—20%), și *Csik-Lázárfalva* (30—40%). Acestia — credem — sunt tot elemente maghiarizate de origine română“⁵⁾. Am citat acest pasagiu pentru că toate satele înșirate în dânsul nu-s cuprinse în lista satelor de dinainte și

¹⁾ Op. cit. p. 5. ²⁾ Ibidem, p. 638, 639. ³⁾ Ibidem, p. 639.

⁴⁾ Ibidem, p. 640, 641.

⁵⁾ „Félszáz év előtt itt 12 helységben erős román kisebbség mutatkozott, de azóta eltűntek. Csak más két helységben, s egyes székely faluk gör.-kath. kisebbségeiben maradt kevés nyomuk. Legtöbbsen vallják az „oláh hitet“ a következő tiszta magyar falvakban: Csik-Szt.-Tamáson, Csik-Csicsón, Csik-Csomortányon (II—II°) és Csik-Lázárfalván (IV). Ezek — azt hisszük — mind megmagyarosodott román eredetű elemek“. Ibidem, 641.

pentru că recunoaște expres, că s'au maghiarizat mulți Români dintre aceia, cari au trăit în mijlocul Săcuilor. Cum își mai poate susține părerea dl Szabó în fața acestora, nu știu. Dar să mergem mai departe. În com. Trei-Scaune după acelaș autor sunt 1—10⁰/₀ Români în Gelița (Gelencze) și 1—10⁰/₀ Români în Lisneu (Lisznyó); a fost populație maghiaro-română prin anii 1830—1840 și în Poian (Kézdi-Polyán), Lemnia (Lemhény), Boroșneul-mare (Nagyborosnyó), Turia de jos (Alsó-Torja), Illyefalva, Árkos¹). Acestea formează tocmai grupul parohiilor incorporate la dieceza de Hajdudorogh. Citez încă câteva pasagii privitor la trecutul populației române pe aceste plaiuri de dureroasă amintire. Autorul notează înainte de toate, că Românii au strabătut în Treiscaune din România pe vama Oituzului (Ojtoz) și a Buzăului (Bodza). Apoi zice astfel: „Pe acolo elementul imigrant a ajuns numai până la Brețc (Bereczk) și Kézdi-Mártonos, în vecinătatea nemijlocită a Poianei-sărate (Sósmező), ceea ce adeverește și minoritatea considerabilă românească (30-40⁰/₀—30-40⁰/₀); — mai înlăuntru de cătră Orbó minoritățile sunt împrăștiate și dispar de cătră Kézdi. Cu o jumătate de veac înainte, pe aci a fost comună cu majoritate românească și Esztelnek și dela Kézdi-Polyán până la Ozsdola pretutindenea s'au ivit minorități considerabile românești. Dar această rassă n'a putut prinde rădăcini în solul săcuesc dela Kézdi. Esztelnek azi e comună curat ungurească, și în jurul (raionul) său ne amintește de Românii imigrați numai religia greco-catolică sau greco-orientală a unor fracțiuni a elementului etnic maghiar. Din contră aci, în jurul Buzăului, se poate vedea întinderea Românilor și în două direcțiuni: cătră Feketeügy, și Olt, unde au fost romanizate comunele Kisborosnyó (Boroșneul mic), Dobolló (Dobârla) și Markus²).

¹) Ibidem, p. 643, 644, 645, 647.

²) Amott a beszivárgó elem csak Berecz, Kig s Kézdi-Mártonosig jutott el, Sósmező tőszomszédságában, a mit jelentékeny román kisebbség (30—40⁰/₀—30—40⁰/₀) is bizonyít; — beljebb, az orbói oldalon a minorítások csak szorványosak s a Kézdi oldalon elmaradnak. Fél száz év előtt e vonalon Esztelnek is fajtöbbségre román falu volt, s Kézdi-Polyántól Ozsdoláig mindenütt mulatkoztak erős román minorítások. De e fajnép a Kézdi székely talajban nem verhetett gyökeret. Eztelnek ma tiszta magyar község s környékén a beszivárgott románokra csak a magyar elem gör. kath. és kel. gör. vallása töredékei emlékeztetnek. Ellenben emitt, a Bodzaszoros körül, két irányban is látható a románság terjeszkedése: a Feketeügy felé, hol Kis-Borosnyó, és az Olt felé, hol Dobolló és Markus faluk románizáltattak...“ Ibidem, p. 644, 645.

Această romanizare din urmă o explică dl Balogh prin emigrarea săcucască și imigrarea română pe celea trei vămi de cătră România¹⁾. Mai la vale are apoi iarăș: „Privitor la religie, Săcuilul și din Kézdi și din Orbó până spre ținutul Haraly este romano-catolic; Săcuilul din Sepsi și cel din Orbó dela Zabonya până la Zágón e reformat; elementul român e de religione greco-orientală, numai ici coela există urme de Români maghiarizați greco-catolici“²⁾.

Tot privitor la Români din Treiscaune, dar de pe valea Oltului citez acest pasagiu: „Pe harta statisticeii vechi găsim 23 de localități ungurești cu minorități române puternice. Astăzi nu-s decât în trei sate: Doboli de jos, Hidvég, Erösd, (30—40⁰/₀—30—40⁰/₀). Elementul român imigrat s'a maghiarizat în multe comune, ceea ce putem constată pe baza proporției dintre confesiuni. Miko-ujfalu e comună curat românească, dar majoritatea confesională e greco-orientală; în Doboli de jos majoritatea rasei e maghiară și majoritatea confesiunii greco-orientală; binisor maghiare sunt comunele Bükszád, Bölön, Nagy- și Közép-ajta, Száraz-Ajta, Zalánpaták și Nagybaczon, — dar în toate aceste avem minorități considerabile (10—20⁰/₀—40—50⁰/₀) greco-orientale și greco-catolice, pe când de abia se află în ele neamuri cu buze valahe...“³⁾.

Pasagiile aceste sunt foarte elocvente. Ele resping cu putere elementară afirmația absurdă a dlui Eugen v. Szabó, că Români greco-catolici din Săcuime ar fi fost cândva *Maghiari*, aserviți bisericii noastre românești în lipsa unei biserici mântuitoare greco-catolice maghiare. Dar uitasem să înșir și co-

¹⁾ De trecutul acestor trei parohii române greco-orientale din urmă, nu mă ocup.

²⁾ „Vallásra a Kézdi székely s az orbói is Haraly vidékeig r. kath; a sepsi székely s az orbói is Zabonyától Zágónig cv. ref.; — a román elem kel. gör. felekezetü, — csak itt-ott van megmagyarosodott gör. kath. románok nyoma.“ Ibidem, p. 645.

³⁾ A régi statisztika térszinén 23 magyar helység talált erős román kisebbséget. Ma nincs, csak 3 faluban: Al-Dobolyon, Hidegvégen és Erösdön (30—40⁰/₀ 30—40⁰/₀). A beszivárgott román elem számos községben megmagyarosodott, a mit a felekezeti arányszámok utján állapithatunk meg. Miko-Ujfalu tiszta magyar helység, — de felekezeti többsége kel. gör.; Al-Dobolyban a fajtöbbség magyar, s a felekezeti többség kel. gör.; — java magyar helységek Bükszád, Bölön, Nagy- és Közép-Ajta, Szárazajta, Zalánpaták és Nagybaczon, — de mindezekben vannak erős (10—20⁰/₀—40—50⁰/₀) kel. gör. és gör.-kath. vallásu kisebbségek, holott román ajkufajnép alig fordul elő bennük...“ Ibidem, p. 648.

munele din comitatul Odorheiului. Va fi destul, ca să nu fiu plictisitor, să citez referitor la comunele din plasa Odorheiului săcuiesc (2 comune) și a Homorodului, următorul pasagiu dela pag. 652: „Cele două Oláhfalú — cum arată numele — au fost dintru început așezări românești, dar azi sunt curat ungurești: Românii au emigrat sau s'au contopit. Aceasta a putut fi soarta și a minorităților românești, pe cari le-a aflat colonelul Lenk în 22 de localități maghiare, dar după aceea s'au prăpădit; urmele lor slabe ni-se pare că le putem găsi în fracțiunile Săcuilor de leagea gr.-cat. și gr.-or. Numărul lor este în Kemény și Abásfalva de câte 20—30⁰/₀—20—30⁰/₀, în Homorod—Almás, Kisbaczon și Száldobos 10—20⁰/₀—10—20⁰/₀“¹⁾). Inșă chiar aceste sate, înșirate la urmă, afară de Száldobos, au fost trecute la Hajdudorogh. Bagseamă pentrucă credincioșii au fost Unguri! Notez de altcum, că Balogh înșiră²⁾ populație maghiaro-română în plasele amintite, înainte cu un jumătate de veac, nu în 23 de comune, ci în 27.

Despre plasa Cristurului săcuiesc și a Odorheiului săcuiesc (restul comunelor) aflu la acelaș autor: „Dintre comunele săcuiești din acest ținut 39 sunt curat ungurești. Din alte rasse se ivesc ici colea fracțiuni de Sași, Români și Țigani. Minoritate mai mare românească e numai în Nagyalambfalva, Alsó-Boldogasszonyfalva (Bodogaia de jos) câte 10-20⁰/₀—10-20⁰/₀ și Hidicutul maghiar (Magyar-Hidegkúton) 30⁰—40⁰/₀; înainte cu un semisecol s'au ivit elemente românești în 16 comune, dar s'au strămutat“³⁾. în conspectele comunelor din plasele

¹⁾ A két Oláhfalú — mint neve mutatja — eredetileg román telep volt, s ma tiszta magyar: a románok elköltöztek vagy beolvadtak. Ez lehetett sorsa a román kisebbségeknek is, a miket Lenk altábornagy 22 magyar helységben talált, s azóta elenyésztek: gyenge nyomokat a g. kath. és kel. gör. vallásu Székely töredékekben véljük láthatni: számarányuk Kemény és Abásfalván III III°, Homorod—Almás, Kis-Baczonban és Száldoboson II-II°...“ p. 652.

²⁾ Op. cit. p. 650, 651.

³⁾ A székely községek körül e vidéken 39 tiszta magyar. Más fajnépéből itt ott mutatkoznak szász, román és cigány spórák. Nagyobb román minoritás csak Nagy-Galambfalván, Alsóboldogasszonyfalván (II—II°) és Magyarhidegkúton (IV°) van; félszáz év előtt 16 székely faluban mutatkoztak itt román elemek, de elköltöztek p. 654, 655. Că nu a emigrat populația română din aceste sate, sunt dovadă șematismeile noastre arhihidiecezane, cari arată gr.-cat., cei drept în număr mai mic, în o mulțime de filii ale parohiilor fostului district al Odorheiului. Dar ca să nu apar parțial nu mă voi folosi de șematismeile noastre.

de mai sus mai află pusă cu o minoritate oarecare românească și comuna *Szt.-Erzsébet*, unde iarăși am avut parohie, până a nu fi adnexată și ea¹⁾.

Tot în plasele aceste două, pe văile Târnavei-mici, a Korondului și a Küsmödului²⁾ găsim înainte de asta cu un semi-secol populație maghiaro-română în 7 comune, fiind Românii reprezentați în număr considerabil. Autorul afirmă ce e drept, că aceștia au dispărut și că n'a rămas urmă despre dânșii nici chiar între confesiuni. Aceasta însă e evident o falsitate. Noi am avut bunăoară în una din comunele acestea în *Bözöd-újfalu* credincioși greco-catolici cu paroh local până a nu trece și el și parohienii săi la Hajdudorogh. Bagseamă tot pentrucă au fost ab origine maghiară (!). Ce zici dle Szabo?

Ultimul comitat pe care-l vom examina, cât privește arhidieceza de Alba-Iulia și Făgăraș, este comitatul Murăș-Turda de unde ni-s'au luat 10 parohii și 49 filii cu 3085 suflete. Iată datele acestor parohii sub raportul naționalității: în Chibelea-Sântioan, Românii sunt în majoritate absolută, tot așa în Agard, Sânlioriș și Șard³⁾; mai departe, majoritate absolută în Nyarádbálintfalva, o minoritate oarecare în Târgul Murășului, între 20—30% în Nyárádkarácson; majoritate absolută în Jacodul român, și Tirimia mică⁴⁾. Prin anii 1830—1840 era populație română-maghiră și în *Nyárad-andrásfalva*, *Szent-Háromság*, *Harasztkerék* (Hărăscrac), și aproape toate filiile celor 10 parohii adnexate⁵⁾. De prezent urmașii acelor Români figurează ca Unguri, desigur numai fiindcă și-au uitat limba română. E just așa ceva? Asupra procedurilor nedemne ale statisticeii voiu reveni de altcum și într'un articol proxim. Unde rămân așadară, repet iarăș Maghiarii dvoastre neași? Dar nu numai, că nu poate fi vorba

¹⁾ Op. cit. p. 654.

²⁾ Op. cit. p. 655, 656.

³⁾ Ungurii sunt în satul dintăiu între 10—20%; în al doilea între 20—30%; în al treilea între 1—10%; în al patrulea între 30—40%. Op. cit. p. 663.

⁴⁾ Ungurii și alte neamuri la olaltă au în Balintfalău numai 1—10%, în Jacodul român de asemenea numai între 1—10%. Iar în Tirimia mică câte 20—30%—20—30% sunt de a se repartiză între Croați și Maghiari. Aceste două comune din urmă sunt pe teritorul cott. Târnavei mici, op. cit. p. 663, 665, 781 și 786.

⁵⁾ Op. cit. p. 665 și urm.

de romanizare a Ungurilor din parte-ne ci noi Români preste tot trebuie să semnalăm și în cott. Murăș-Turda tocmai contrariul¹⁾. Iată ce aflu despre Români acestui comitat de pe valea Nyárád (Niraș), Bere și Târnava-Mică: „Marea statistică a colonelului Lenk înșiră 27 comune săcuiești, în cari locuiau pe atunci și Români; conscripția trecută deja nu i-a mai aflat: s'au împrăștiat sau contopit cu Săcuimea. Illyésmezőfalú era pe atunci curat românesc, azi e curat unguresc — numai majoritatea confesiunii gr.-cat. îi amintește originea...“²⁾.

Trec la comitatul Bihor, Sătmar și Szabolcs. Iată datele despre parohiile ce ni-s'au luat din comitatul Bihorului: în Piskod Români sunt între 30—40% în Vasad majoritate absolută³⁾, în Gálos-Petri între 1—10%, în Értarcsa între 30—40%, în Bagomér între 1—10%, în Érkenéz majoritate absolută⁴⁾, în Álmosd între 1—10%, în Kakod între 1—10%, Nagyléta 20—30%, în Vértes între 1—10%, în Hosszupályi tot așa. Înainte cu un semisecol a fost majoritate românească în Piskod, Ér-Szélind⁵⁾. Scopul acestor șire este cum am mai zis, să dovedesc din autori maghiari, că credincioșii parohiilor, ce ni-s'au răpit, au fost Români. Nu mă ocup deocamdată cu faptul, cum se face la noi statistica, care reprezintă populație maghiară, și acolo unde nu-i. Despre asta într'un număr viitor. Atunci va apărea, că și alte parohii pe cari *Balogh* le înfățișează de maghiare, sunt în realitate române. De altcum recunoaște și *Balogh* romanitatea câtorva, când zice: „În timpurile mai noue câteva dintr'insele s'au maghiarizat; așa e Piskod la granița bihoreană-sătmăreană, și *Érszelind* la marginea lui *Érmellék*. Ambele au fost înainte cu un semisecol sate românești, precum sunt lângă

¹⁾ Nu voiu nega că vor fi ici-colea și fracțiuni mici ungurești romanizate, acolo mai ales unde Români trăiesc în masse compacte. Până la un anumit punct așa ceva e destul de firesc pentru orice minoritate încunjurată de alt neam număros. Numai cât contopirea să nu se facă în chip violent, contra tuturor drepturilor firești și falsificând istoria cum s'a făcut și cu dieceza de Hajdudorogh, cum arată și aceste date.

²⁾ „Lenk altábornagy nagy statistikája 27 székely községet sorol fel, a mikben akkor románok is laktak; a mult népszámlálás már nem találta őket meg; elszéledtek vagy beolvadtak a székelységbe. Illyésmezőfalú akkor tiszta román volt, s ma tiszta magyar, — csak a gör. kath. felekezeti többség emlékeztet eredetére“. Op. cit. p. 667.

³⁾ Ungurii numai între 10—20%.

⁴⁾ Ungurii numai între 10—20%.

⁵⁾ Op. cit. p. 874.

Piskod, Vasad, și lângă Ér-Szelind, *Érkenéz* și până în ziua de azi ostroave românești¹⁾).

Despre datele parohiilor sătmărene dăm acest tablou. Românii sunt în majoritate absolută în Batiz-Vasvári²⁾, aproape absolută în Pete³⁾ și între 1—10% în Csegöld⁴⁾. Despre satul Batiz-Vasvári se constată că din vechime a fost tot românesc pe când Pete ar fi fost maghiar⁵⁾. Nu mă pot răbdă să nu citez și următorii pasagiu foarte caracteristic. Il recomand atențiunei deosebite a dlui Szabó: „Probabil a locuit neam rutean în satele ungurești de religione gr.-cat. a Turmezöului: așa în Csegöld, Rozsály, Adorján, Sárköz-Ujlak, Batiz și Nagy-peleske. Avem multe dovezi, că maghiarii gr.-cat. în jurul Tisei superioare sunt de origine Ruteni. Unii țin de Ruteni maghiarizați și pe gr.-catolicii din județele Hajdu și Szabolcs⁶⁾. Și totuși ar voi dneiele lor să îmbete lumea cu apă rece, derivând originea gr.-cat. maghiari de pe timpul familiei arpadiene! Și apoi județele amintite ar fi să reprezinte doară puterea așa zișilor gr.-catolici maghiari! Involuntar și-se acumulează scârbă în suflet.

Continuând cu șirul parohiilor: Românii sunt între 1—10% în Óvári, între 10—20% în Vetés, între 1—10% în Sätmar⁷⁾, majoritate absolută în Szatmárzsadány⁸⁾, majoritate în Szatmárudvari, între 40—50% în Nagykolcs (1—10% Kiskolcs), între 30—40% în Józsefháza (Jojib)⁹⁾, majoritate în Szamosdob¹⁰⁾, între 40—50% în Csengerbagos, între 1—10% în Csengerujfalu, între 30—40% în Domahida, majoritate în Moftinul-mic (Kis-

1) Op. cit. 875. „Ujabban néhány megmagyarosodott közülük; ilyen Piskod a bihar-szatmári határon, s Ér-Szelind az Érmellék szélén. Mindkettő félszáz éve még román falu volt, a hogy Piskod mellet Vasad, és Ér-Szelind mellett Ér-Kenéz ma is román nyelvszíget“. Subtragerile sunt făcute de mine.

2) Ungurii numai între 20 - 30%.

3) Ungurii numai între 30 - 40%.

4) Op. cit. p. 831.

5) Op. cit. p. 882.

6) „Orosz fajnép lakhatott hajdan a Túrmezö több gör.-kath. vallású magyar helységében: ilyen Csegöld, Rozsály, Adorján, Sárköz-Ujlak, Batiz és Nagy-Peleske. — Sok bizonyíték van rá, hogy a gör.-kath. magyarok a Felső-Tisza körül ruthén eredetűek. Némelyek megmagyarosodott oroszoknak tartják a Hajduság és Szabolcs gör.-katholikusait is.

7) Populația trece binișor de 30,000.

8) Ungurii numai între 1—10%. 9) Op. cit. p. 884.

10) Ungurii între 30—40%.

majtény)¹⁾, între 20—30⁰/₀ în Gencs, majoritate absolută în Vezend și Portelec²⁾, majoritate în Dengeleg³⁾, între 10—20⁰/₀ în Érendréd, majoritate absolută în Reszege⁴⁾, majoritate în Szaniszló⁵⁾, între 10—20⁰/₀ în Csomaköz, între 1—10⁰/₀ în Érkörtvélyes, între 1—10⁰/₀ în Nagykároly, între 30—40⁰/₀ în Mezőterem⁶⁾. Dintre acestea parohii ar fi avut înainte cu 50 ani majoritate românească numai Mező-Terem, Vezend, Portelek, Reszege, Szaniszló, zice dl Balogh. În comitatul Szabolcs sunt Români în Nyiracsád între 1—10⁰/₀ (cu toate că gr.-cat. sunt majoritate), în Nyiradony n'ar fi nici unul, în Nyirábrány între 40—50⁰/₀⁷⁾. Iată tabloul complet al parohiilor, extras din volumul dlui Balogh. Orice cetitor nepreocupat își va fi formulat deja convingerea nestrămutată, că pentru corifeii gr.-cat. maghiari și cârmuire au precumpănit numai și numai motive politice de maghiarizare, când au smuls atâtea parohii românești dela sinul diecezelor mame. În fața adevărului biruitor înceată orice sofism. Mai cutează să pretezeze și pe mai departe mântuirea sufletelor?!

Alt autor, de care mă folosesc pentru a-i dovedi dlui Szabó romanitatea parohiilor luate dela noi, este Dr. Hunfalvy János, profesor de universitate și membru al academiei maghiare.

Voi înșiră parohiile, pe cari le-am aflat menționate în opul său „*Egyetemes Földrajz*“⁸⁾. Aci ni-se înfățișează: Ghimeș-Făgetul (Gyimes-Bükk) cu populație covârșitoare românească⁹⁾, *Csik-Szt-Domokosul* cu populație română-maghiară, *Tekerő-patakul* și *Voșlabul* cu populație română¹⁰⁾, *Csugeșul* cu populație română¹¹⁾, Sătmariul cu 955 români¹²⁾, Careii-mari (Nagykároly) și cu populație română¹³⁾. La celelalte parohii nu se indică naționalitatea. Dar nici nu-i acesta scopul cărții.

¹⁾ Ungurii între 40—50⁰/₀.

²⁾ Ungurii în ambele numai câte 1-10⁰/₀—1-10⁰/₀.

³⁾ Ungurii între 30—40⁰/₀. ⁴⁾ Ungurii între 20—30⁰/₀.

⁵⁾ Ungurii între 40—50⁰/₀.

⁶⁾ Op. cit. p. 884, 888, 889. ⁷⁾ Op. cit. p. 896. (Vezi și Errata).

⁸⁾ „*Egyetemes földrajz, különös tekintettel a néprajzi viszonyokra*“. Budapest, 1886. Az Athenaeum R. Társulat kiadásá. II. kötet.

⁹⁾ Op. cit. p. 765. ¹⁰⁾ Op. cit. p. 764. ¹¹⁾ Op. cit. p. 766.

¹²⁾ Op. cit. p. 205. De fapt acuma sunt câteva mii.

¹³⁾ Op. cit. 203.

În opul: „Az osztrák-magyar monarchia irásban és képen“¹⁾, edat sub patronajul principelui moștenitor Rudolf și a arhiducesei Ștefania, se zice între altele, că Nyir-Adony, Nyir-Lugos, Kálló Semjén sunt colonii românești²⁾, că în Nagy-károly sunt 1600 Români³⁾ că în Sătmar sunt Români peste 3000⁴⁾, că ei trăiesc în număr mare mai ales în Nagy-Léta, Pocsaj și Zsuka⁵⁾. Ași putea cită și celealalte volume unde ocură regiunile interesate românești. Dar e de prisos! Scopul îl ating și numai cu atâta. Dacă am citat și operele din urmă, a fost mai mult din motivul, că datele aceste puține se completează reciproc cu cele ale lui Balogh Pál. Nu vreau să negleg totuș să mai citez privitor la această chestie șematismul diecezei Munkácsului din anul 1813⁶⁾, în care aflu în Ráczdorogh, adecă Hajdudoroghul de azi, doi parohi, unul pro parte *ruthenica*, altul pro parte *valachica*, numărând Români de aci 2014 suflete, iar Ruthenii 4031 suflete. Parohul Românilor eră Vasile Szabó. Tot acolo aflu, că Hajduböszörményul de azi se chiemă Böszörményrácz. Oare au darul să dovedească acestea, dacă nici chiar *Hajdudoroghul* și *Hajduböszörményul* nu-s maghiare, originea maghiară a celoralalte parohii dle v. Szabó? Cred, că nu!⁷⁾

Iată dară, că în lumina acestor fapte, nu mai suntem noi Români șoviniști, cari ne-am răsvrătit pe nedreptul contra Hajdudoroghului, ci tocmai ceice ne aruncă în față această frază nesocotită, fără pic de rușine. Noi, ne apărăm numai sărăcia și neamul.

Nefericirea peste tot ne-a fost, că dela începutul veacului al 18-lea până la a. 1828 respective și a. 1853 foarte multe

¹⁾ Budapest 1891. A magyar kir. államnyomda kiadása.

²⁾ Op. cit. p. 342.

³⁾ Op. cit. p. 362.

⁴⁾ Op. cit. p. 372.

⁵⁾ Op. cit. p. 405.

⁶⁾ Schematismus venerabilis cleri graeci-ritus catholicorum dioecesis Munkacsensis ad annum MDCCCXIII. Cassoviae ex typographia Ellingeriana.

⁷⁾ În nrul 120 al „Unirii“ p. 2 și 3 m'am fost referit pentru dovedirea romanității gr.-catolicilor din Săcuime încă la doi auctori maghiari, la Vitos Mózes (Csikmegyei fűzetek“ 15 sz. p. 409 și 410, a. 1894) și Orbán Balázs (A székelyföld leirása, vol. II. Budapesta, 1869, Ráth Mór kiadása, p. 5), cari ambii recunosc originea veche a Românilor din Săcuime, Vitos Mózes punându-o chiar la anul 1222 d. Hr.; firește în legătură cu teoria lui greșită despre originea Românilor.

din parohiile acum dismembrate au fost sub jurisdicția episcopului de Munkács și că preoții noștri din acele părți erau educați la Ungvár și la Sătmar. Acestui fapt este de a se atribui maghiarizarea unora din parohiile smulse dela Oradea-mare. Iar în Săcuime a fost nenorocire izolarea Românilor de acolo de cătră massa compactă a Românilor, și lipsa de școli, pe lângă alte câteva cauze. Acesta-i adevărul! Cine-neagă închide ochii înaintea adevărului.

Dr. ALEXANDRU NICOLESCU.

Note

la statutele Confraternității preoților adoratori.

— Scrisoare. —

Iubite prietino, în scrisoarea trecută am amintit pe scurt importanța cultului euharistic și am descris în liniiaminte foarte generale viața și activitatea apostolului înflăcărat al preasfântului Sacrament, a venerabilului Iulian Petru Eymard, care și-a jertfit toate gândurile și sentimentele, toate rugăciunile, mortificațiunile, suferințele și întreagă activitatea, pentru ca iubirea, puterea și însuflețirea credincioșilor de azi, în cele ce sunt cătră Dumnezeu, să îmbrace proporțiile în cari stăpâneau aceste virtuți inimile creștinilor în cele mai bune și mai glorioase veacuri ale Bisericii. În scopul acesta a înființat el Congregația preasfântului Sacrament, Confraternitatea preoților adoratori ș. a., dorind, ca sf. Euharistie să fie socotită de ce e în realitate, de medicamentul sigur împotriva tuturor relelor sociale și de singurul mijloc, pe care se poate răzimi Biserica între împrejurările grele, în cari se află.

Iubite, cum poți să te convingi din statutele comunicate ale Confraternității preoților adoratori scopul, acestei asociații de unși ai Domnului e sublim, datorințele membrilor nu sunt prea grele, iar ajutoarele sunt nu numai folositoare, ci de o valoare, ce *nu se poate* determina ușor.

*

Scopul Confraternității, s'ar putea zice, e îndreptarea privirilor spre euharisticul Hristos, care e și trebuie să fie centrul întregii noastre vieții, e Soarele, care ne luminează și ne încălzește și Izvorul dător de viață, la care noi preoții, și

numai în virtutea chemării noastre, suntem datori să mergem cu vieața noastră exemplară și cu munca noastră plină de în-suflețire, iar împreună cu noi să ducem și poporul. Datorință mare și chiar cea mai principală datorință avem, să mergem la Domnul nostru spre a-L adora, a-I mulțumi, a-I cere sfaturi, iertare, ajutor și spre a-I raporta despre activitatea noastră. Cu cât ne vom împlini mai stăruitor și mai conștientios această cardinală datorință, cu atât va fi mai mare și credința și devoțiunea credincioșilor față de preasfântul Sacrament, cu atât va fi mai fericit poporul și mai frumoasă și mai puternică Biserica noastră. Din punctul acesta de vedere *al scopului*, eu nu văd nici o piedecă serioasă, ce ar putea reține pe preoții noștri de a *întra în sinul* Confraternității preoților adoratori.

*

Considerarea foloaselor spirituale, cari totdeauna promovează și cultura și bunăstarea materială a poporului, ne învită, ne atrage și ne ademenește în sânul acestei Asociații. Noi credem și învățăm, că după iertarea păcatelor în mărturisire, apoi pe urma contrițiunii rămân pedepse temporale, datorite dreptății lui Dumnezeu, pe cari trebuie să le suferim în vieața aceasta ori în cealaltă, în purgator. Credem și învățăm mai departe, că Biserica poate lua din satisfacerile nesecate ale Domnului Hristos și ale Sfinților și acelea să le aplice credincioșilor pentru a se putea curăți de tot, ori în parte, de pedeapsa temporală, datorită pentru păcatele deja iertate în ce privește vina și pedeapsa lor eternă. Mai credem și învățăm, că iertarea acestor pedepse, afară de sacramentul Peninții, care se numește indulgență, din cauză justă o poate da superiorul legitim, aplicând tezaurul nesecat al Bisericii. Pe urmă credem și învățăm, că prin indulgențe se ajută, în formă de rugăciune, și sufletelor credincioșilor răposați, dacă cei vii, fiind în statul harului, îndeplinesc condițiunile sau pun cauza justă. Recitează anumite rugăciuni, dau elemozină etc. Biserica, care a aprobat statutele Confraternității preoților adoratori dă indulgențe plenare fiecărui membru, care petrece o oră în adorațiune la picioarele euharisticului Hristos, în ziua înscrierii de membru și în articolul morții, dacă exprimă numele lui Isus cu inima îndurerată. Persoana, căreia au să se aplice indulgențele, poate fi și răposată și o designează totdeauna acela, care pune cauza justă (face ora de adorațiune).

Un câștig spiritual foarte însemnat e apoi, că toți membrii-preoți ai Confraternității, pentru toți membrii răposați ai acestei Asociații, celebrează câte o sf. Liturghie în fiecare an. Ce mare mângâiere pentru sufletul meu, când mă cuget, că, rămânând în aceasta Confraternitate, an de an, se va aplica fructul ministerial al mai multor zeci de mii de liturghii și pentru ei!

Mai adaugă, iubite, la toate acestea bogăția ajutoarelor, ce o primește un membru pentru meritele celorlalți membri ai Asociației. Numărul celor înscriși în matricula Confraternității azi poate fi 130,000. Dintre aceștia 30,000 să fie răposații și repășiții. Rămân 100,000 membrii, între cari 12 cardinali, preste 260 arhiepiscopi și episcopi, peste 1000 canonici, apoi atâtea zeci de mii preoți în cura animarum și profesori. Aceștia ofer lui Dumnezeu, în o lună, 400,000 ore de adorațiune: ore de întărire și de recreare, iar într'un an peste 4,000,000 și în meritele atâtor mii membrii de pe tot rotogolul pământului, câștigate prin obsoseala și rugăciunile de atâtea ceasuri, fiecare membru își are partea sa. Drepturile acestea sunt atât de mari, ajutoarele acestea sunt atât de bogate încât pot servi ca puternic îndemn chiar și pentru cel mai ocupat preot, ca să se înroleze sub stindardul alb ca lumina al preoților adoratori, ridicat de venerabilul Eymard și sfințit de marele pontifice Leo XIII.

*

Desigur, că cele mai mari piedeci și mai serioase greutăți le vor ridica în calea înscrierilor de membrii datorințele, ce le impun statutele Confraternității la p. 2 și 3, fiind destul de ușoare cele de sub 1 și 4, adică înscrierea numelui în catalogul Asociației, ce se face prin directorul diecezan, și celebrarea anuală a unei sf. Liturghii pentru membrii răposați. Nici chiar obligamentul de sub p. 3 nu se poate socoti de greutate serioasă. Aici se prescrie trimiterea lunară, ori la 12 luni a libelului de adorare la sediul Confraternității. Libelul e în formă de carte pastorală, pe-o parte având tipărite întrebările, la cari are să răspundă membrul. Iată, cum se prezintă acest libel:

Confraternitas sacer-
dotalis adorationis
ss. Sacramenti

Libellus adorationis
No.

Mensis

I. S.

Mensis

Magister adest et vocat te.

1	17	Ego Infra scriptus	1	17
2	18	Testificor me, mensibus elapsis	2	18
3	19	per horam integram in adora- tione SS. Sacramenti	3	19
4	20	permansisse diebus signatis †	4	20
5	21	5	21
6	22	6	22
7	23	Nomen	7	23
8	24	Praenomen	8	24
9	25	Officium	9	25
10	26	10	26
11	27	Paroecia (vulgo dicta).....	11	27
12	28	Posta (vulgo dicta)	12	28
13	29	Dioecesis	13	29
14	30	14	30
15	31	Die Mensis	15	31
16		16	

Commendationes ad Preces:

După ce membrul a făcut ora de adorație, pune o † la datul zilei respective, iar după o lună și respective după două luni la No. scrie numărul, ce-l are în matricula Confraternității; sub cuvântul *Mensis* scrie numele luni; în mijloc numele și conumele etc. Apoi subscrie. Dacă voește să se recomande pe sine, ori pe altul, ori o întreprindere bună în rugăciunile membrilor Confraternității, după *Commendationes ad Preces* scrie ceace intenționează. Pe partea contrară a libelului aplică o marcă de 5 fil., scrie adresa directorului diecezan și-l spedează.

Obligamentul cel mai de frunte și cel mai greu, ce se impune membrilor e adorarea în câte o oră întregă, în fiecare săptămână, rămânând la bunul plac al fiecărui alegerea zilei și a orei. Implinirea acestei datorințe din partea unui preot, care pe lângă sine mai are soție și băieți și e necesitat

să poarte economie, ca să poată face cât de cât față multelor și apăsătoarelor greutăți, s'ar părea vecină cu imposibilitatea. Eu cunosc și recunosc greutățile, de multe ori foarte mari, ce apasă ca plumbul umerii preoților nostri; știu bine, că în toiul muncii câmpului într'atâtea locuri sunt reclamați, încât nu știu pe ce să pună mâna și în care parte să meargă. Pe lângă toate acestea și chiar pentru acestea și preoții nostri din comunele rurale pot să se înscrie, cu atât mai vârtos, că dacă nu pot să facă ora de adorațiune, nu comit nici un păcat. Apoi e în interesul nostru, ca în luptă să ne oțălim și să ne mângăiem la picioarele Conducătorului nostru suprem.

Preotul, care nu petrece din când în când în atmosfera euharistică, plină de căldură și de lumină, slăbește, se răcește și se întunecă. În o așa stare nu va putea lucra mântuirea nici a sa proprie, decum a altora. Cu nimic nu va putea contribui la schimbarea și învingerea lumii, fiindcă va fi nemulțumit cu soarta, iar cu ostași răpștitori nu poate câștiga biruințe nici cel mai învățat și mai abil conducător.

*

Iubite, știu foarte bine, că acela care e membru al Confraternității preoților adoratori, mai ales la început, dă de mari greutăți, chiar și în timpul adorației. Omul, debil și fragil fiind, se pierde foarte ușor în cursul acestei lucrări, iar mintea nedepinsă cu elementarisarea adevărului, asupra căruia se îndreaptă cu scopul de a preamări pe Domnul Hristos, a-I mulțumi, a-I cere iertare de păcate și ajutoare, — se obosește ușor. Aici însă se poate ajuta cu o carte de meditațiuni, în care cetește câte un punct și, examinându-se pe sine, face aplicări practice la vieța sa, ori cetește din sf. Scriptură vre-un fapt ori învățătură de a Domnului Hristos și adorează pe Acela, care în anumit timp, în anumit loc și între anumite împrejurări a făcut ori a învățat aceea, ce constituie obiectul lucrării minții și a inimii sale. Cu timpul, greutatea aceasta dispare. Pentru noi formează greutate în timp de iarnă în multe locuri și bisericile slăbuțe și umede. A sta în o astfel de biserică o oră întreagă nu e lucru ușor, dar nici imposibil, fiindcă nu-i necesar a adora, stând în genunchi, și, fiind preotul singur în biserică, se poate mișca în timpul adorării.

Dacă preotul n'ar avea timp să adoreze peste zi o întreagă oră, se poate scula, odată în săptămână, cu o oră mai de timpuriu, ori a se culca cu o oră mai târziu și atunci își

împlinește datorința aceasta. De jertfa aceasta nici când nu-i va părea rău. Satisface obligamentului și când se pregătește în ora aceea la predica pe Duminica ori sârbătoarea următoare. Obiectul predicii îl referă la sf. Euharistie, face aplicări la vieață și ia rezoluțiuni pentru viitor. Dacă un preot în o jumătate oră se pregătește la sf. Liturghie, recitând rugăciuni din Orologiu, iar în altă jumătate de oră adoară, satisfacă obligamentului. Satisfacă și atunci, când recitează cu membrii unei reuniuni pii Paraclisul ori Acatistul, ori când predică o oră întreagă despre preasfântul Sacrament. Când predică ori serviciul n'ar ținea o oră întreagă, preotul continuă imediat cu adorarea, până ce împlinește ora.

Ora de adorare trebuie să se facă într'una. O întrerupere până la cinci minute nu invalidează actul. Se admite însă, ca o jumătate oră să se facă imediat înainte de celebrarea sf. Liturghii, iar îndată după terminarea sf. Liturghii cealaltă jumătate.

*

Membrii Confraternității, cari aparțin unui neam, dacă sunt mai mulți, au revista (un fel de raport) lor euharistică; iar dacă numărul lor e mic, primesc după plac, revista redactată în o limbă străină. Pentru aceasta și pentru acoperirea altor cheltueli fiecare membru plătește anual 2 coroane. Banii se trimit directorului diecezan al Confraternității, care mijlocește la centru și înscrierea membrilor.

Noi Români gr.-cat. n'avem director, fiindcă până acum am avut foarte puțini membri în Confraternitate, după cât știu, 6 preoți și cam tot atâția clerici. (Notez, că ascultătorii la Teologie, lectorii, subdiaconii și diaconii încă pot fi membrii. Natural, că aceștia nu pot celebra personal sf. Liturghie pentru răposați, dar n'au nici obligamentul de a se îngriji, să celebreze vre-un preot.) De vreme ce deja avem mai mulți preoți, cari și-au descoperit dorința de a intra în Confraternitate și continuă a se anunța, cred, că corul nostru episcopesc va numi un director provincial, iar mai târziu — sperăm — vom avea câte un director în fiecare dieceză, după ce se vor fi sporit numărul membrilor.

*

Am crezut, iubite, că-i bine să se releveze lucrurile acestea pentru orientarea celor ce doresc, să între în Confraternitate spre sfințirea și luminarea și întărirea umilitului lor suflet și trup, spre ușurarea greutății păcatelor, spre paza de

toată lucrarea diavolească, spre delăturarea și oprirea viclenei și relei deprinderi, spre omorîrea patimilor, spre împlinirea mandatelor, spre adaugerea dumnezeescului dar și spre câștigarea împărăției cerești, cum se exprimă sf. Ioan Gurădeaur.

Curentului, care tinde, să amestece în orice acțiune culturală, socială, economică și uneori chiar religioasă vanitatea, egoismul și specula, trebuie să-i opunem ceva, ca să nu ne măture. Stavila o aflăm numai în Domnul, înaintea căruia să punem toată vieța și sperarea noastră. Spre binele Bisericii și al neamului nostru aș dori, să arunc cu amândouă mâinile însuflețire pentru euharisticul Hristos în inima fiecărui preot al nostru, fiindcă curat adevăr cuprinde Biserica în rugăciunea: „Iar mie a mă lipi de Dumnezeu bine este, a pune întru Domnul sperarea mântuirii mele“.

De încheiere te rog, să faci propagandă pentru Confra-ternitatea preoților adoratori așa cum știi tu: cu afabilitate, cu iubire, cu prudență și cu răbdare.

Hristos în mijlocul nostru!

devotatul prietin
SENIOR.

INSEMNAȚII.

Un început vrednic de încreștat. Advocații, inginerii, învățătorii, medicii, profesorii și scriitorii noștri, în general vorbind, se năzuiesc a ridică poporul pe terenul cultural, igienic, economic, financiar și politic și se bucură, dacă cu ocaziuni mai sărbătorești sunt încunjurați de țărani și țărancele noastre. Năzuințele acestea însă nu produc rezultatele dorite. Ca puternice dovezi ne servesc alegerile congregaționale din urmă, starea rea finanțială și economică a țăranelor noastre, ce au aruncat-o la suprafață valurile anilor, prin cari trecem, indiferentismul nu numai față de școală, care nu ne mai servește, decât în măsură neînsemnată, interesele noastre culturale, ci și față de portul și datinile noastre, pe urmă cultul, ce se aduce pe o scară foarte întinsă lui Bacchus.

Stările acestea sunt productul unui însemnat număr de agenți externi și interni, cari în diferite locuri sapă la bazele existenței noastre. Acestora le ofer, neintenționat, concursul și inteligenții noștri prin faptul, că o mare parte își uită a fi cu poporul și în locul, unde se curățesc păcatele, se formează caracterele religio-morale și se întăresc în așa măsură, cât să poată para loviturile, ce ni-se dau pe terenele amintite, cari

sunt întunecate și înghețate, sunt fără flori și fructe în lipsa soarelui cald și luminos al religiunii și moralei lui Hristos. Se pare, că știința, cultura și pozițiile sociale înalte, cu cari sunt împreunate venite și beneficii mai mari, cum și o cinste mai înălțată în ochii lumii, opresc pe mulți intelectuali de ai noștri dela regulata ascultare a sfintei Liturghii și dela primirea sacramentelor Peninții și Euharistiei, în fiecare an. Se pare, că li teamă, ca nu cumva lumea să vadă un fel de umilire și bigotism în faptul, că nutresc și practică aceleaș principii și convingeri religioase, ce le are și poporul „incult“ și „superstițios“. Ținuta aceasta rece a intelectualilor noștri față de cele sfinte cauzează multe stricăciuni în mijlocul poporului, care zice tot mai des: Domnilor le merge bine, sunt înbuibați, deși nu-și împlinesc datorințele religioase; apoi începe să-i imitezze în ce privește neîmplinirea poruncilor bisericesti. Urmarea este indiferentismul religios în poporul de rând, ce e desastroos în privința morală, economică și națională.

Considerațiunile acestea ne fac, să ne bucurăm și să salutăm cu toată căldura inimii noastre începutul luminos, făcut de intelectualii gr.-cat. din Oradea-mare, cari s'au pus în fruntea reuniunii „Sf. Maria“ a credincioșilor gr.-cat. români de acolo. Deie bunul Dumnezeu, ca lumina mare, ce s'a aprins acolo spre a ne arată calea mântuirii, — ce ne-am năzuit s'o luminăm și noi prin multele îndemnuri și prin înființare de reuniuni pii în cadre mai mici, numai cu poporul de rând, — să lumineze și să încălzească inimile intelectualilor noștri de pretutindenea și să-i îndemne puternic a face întocmai ca Orădanii. Înăptuirea acestui mare gând în orașele și satele noastre ne va aduce binele, ce-l dorim cu toții, dar îl căutăm prea des, unde nu se află. Preoțimea noastră va rămâne la înălțimea sentimentelor, a cugetelor și a faptelor, unde trebuie să steie un preot, iar poporul va fi cu alipire față de instituțiunile Bisericii, a cărei porunci le împlinește nu numai el, ci și cei mai aleși vlastari ieșiți din mijlocul lui.

Senior.

CRONICĂ.

Mișcări mai noue în biserica catolică a Germaniei. Din prilejul morții din 3 Martie a Cardinalului Kopp din Breslau, prin care colegiul purpuraților pierde pe unul

dintre membrii săi cei mai de seamă, va fi, credem, binevenit să dăm la acest loc o mică orientare asupra mișcărilor mai noue din sinul catolicismului german. Cardinalul Kopp, prin moartea căruia Germania a rămas fără nici un cardinal, a avut în aceste mișcări o rolă foarte însemnată, și astfel șirele aceste vor înfățișa și un crâmpciu din viața bogată în fapte a aceleia care peste 25 de ani a stăpânit poate cea mai mare eparhie catolică din lume (peste 3 milioane de credincioși).

În era socialismului cuceritor, biserica catolică din Germania, care în multe privințe poate servi de model bisericilor din alte țări, n'a putut să rămână nepăsătoare față de chestiunea socială. Organizației teroriste dar bine închiegate a social-democrației, prin care cosmopolitismul cerca să ridice nu numai barierele ce despart țările, ci și pe acele dintre deosebitelile religii, proclamând o singură lege, aceea a pâinii, biserică, mânăta de simțul ei de conservare a știut să opună o falangă tot mai puternică, a muncitorimii organizate pe temeuri creștine. Și pentru ca față de progresele cu adevărat uimitoare ale social-democrației, muncitorimea de sub steagul creștin să poată purta lupta cu mai bune șanse de izbândă, biserica a admis, mai ales în părțile apusene ale imperiului, ca aceste organizații să poată cuprinde toate elementele creștine, și nu numai pe cele catolice. Mișcarea aceasta condusă din *Köln*, respective din München-Gladbach, a dat rezultatele cele mai frumoase. Deoparte congresele catolice cari, în timpurile din urmă mai ales, nu uită să pună în program conductele sărbătorești ale muncitorilor organizați, iar de altă parte partidul politic numit „Centru“, sunt cele mai sigure probe că ideile creștine încă pot servi ca aluat pentru dospirea curentului atât de umanitar, care este socialismul.

Dar cu tot binele, ce a produs această direcție, numită de *Köln*, ea n'a putut mulțumi îndeajuns anumite cercuri bisericesti, cari aveau părerea, că ori cât de mult ar putea folosi în lupta cu social-democrația o acțiune comună a catolicilor cu protestanții, ea poate însă produce și un rău cu mult mai mare: indiferentismul religios, și din acest motiv agitau pentru așezarea organizațiilor muncitorimii pe baze curat catolice. Direcția aceasta, numită de *Berlin*, avea în frunte pe cardinalul Kopp, iar cealaltă era condusă de eminentul cardinal Fischer de *Köln*.

Ambele direcții aveau acelaș scop: scoaterea elementelor creștine de sub influința dezastruoasă a social-democrației; căile lor erau însă deosebite. Și bagseamă ca ori unde între oameni, nu scopul care le unea a început să preocupe mintile, ci căile, cari au avut nenorocul să despartă tot mai mult cele două tabere. Din discuțiile calme dela început s'au născut cu timpul ciocniri de idei tot mai sgomotoase, așa că lucrul a ajuns până la Roma, de unde direcția berlineză așteptă o sentință care să justifice pe deplin punctul său de vedere.

Roma s'a pronunțat în 24 Septemvrie 1912 prin enciclica „*Singulari quadam*”, dupăce mai întâiu a ascultat părerile fruntașilor ambelor partide. Prin sentința adusă, ea a dovedit, odată mai mult, că e condusă de o superioară înțelegere a lucrurilor ce se agită. Prin punctul său de vedere, că sunt de preferit organizațiile curat catolice, dar nu se pot condamna și între împrejurările date au toată îndreptățirea (bine-înțeles ținându-se seamă de anumite restricții) și organizațiile cari nu exclud pe creștinii ce nu sunt catolici, a întărit nespus de mult șansele de izbândă ale mișcării social-creștine.

Pe urma atitudinii răspicată a cercurilor romane, ambele direcții s'au întâlnit de nou sub flamura aceluiaș scop comun, pentru impunerea cât mai durabilă a căruia, arhieriei Germaniei, în frunte cu cei doi Cardinali, lucrau din toate puterile. În vremea din urmă, mai ales după moartea conducătorului direcției de Köln, a card. Fischer, aderenții direcției lui Kopp, au început însă de nou se accentueze divergențele. Cei de Köln au început să deie enciclicii papale explicări, cari îi sunt străine, iar ceilalți nu puteau vedeă cu ochi buni întărirea neașteptată a direcției de Köln, și așa astăzi în Germania — inficiindu-se în parte mai mică și Austria — în fața partidei tot mai puternice a direcției de Köln stă partida care se mândrește, tot cu mai multă emfaze, că singură este în posesiunea adevărului, numindu-se *integral-catolică*.

Cum se vor desvoltă lucrurile nu se poate spune cu siguranță, dar se crede, că pe urma morții lui Kopp, mișcarea *integrală* va pierde din însemnătate. (ar.)

Pentru redacție răspunde: Dr. Alexandru Rusu.

Proprietar-editor: Membrii redacției.
